

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 316.35

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2020.86.13>

Т. М. БАЙДАК

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної соціології
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

В. О. БОЛОТОВА

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної соціології
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

УЯВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ ПРО МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА КАР'ЄРУ

Нові вимоги сучасного ринку праці призводять до необхідності оновлення системи підготовки молоді до професійної діяльності та перегляду принципів профорієнтації. Система профорієнтації повинна допомогти кожній людині визначитися з професією та підготуватися до неї. Зміни в галузі праці, професійної структури, системи освіти призводять до того, що самовизначення стає безперервним процесом.

З метою вивчення переваг старшокласників у виборі професії та уточнення їх уявлень про свої можливості у професійно-трудовій сфері у жовтні 2019 року було проведено опитування серед старшокласників м. Харкова. В опитуванні взяли участь 423 школяра.

Запорукою професійного самовизначення є орієнтація особистості на вибір професії. Дослідження показало, що більшість старшокласників у своєму майбутньому професійному виборі зосереджуються на сферах «людина-людина» або «система-людина-знак».

На думку опитаних студентів, найпрестижнішими та найпопулярнішими професіями зараз є ті, які пов'язані з інформаційними технологіями. Ієрархія популярних професій у майбутньому майже збігається з ієрархією популярних професій серед респондентів сьогодні. Старшокласники вважають, що ІТ-спеціальності зберуть лідируючі позиції.

Для успішної кар'єри потрібні особливі особисті якості. На думку студентів, це, перш за все, працездатність, особиста активність, бажання не зупинятися, здатність чітко висловлювати свої думки, впевненість у собі.

Засобами, за допомогою яких старшокласники планують набутти або вдосконалити ці навички, є самоосвіта, спеціальне навчання, курси підвищення кваліфікації, навчання в університеті чи закладі середньої професійної освіти.

© Т. М. Байдак, В. О. Болотова, 2020

Усі без винятку студенти мають досвід відвідування різних організацій (спортивних секцій, курсів, творчих та театральних колективів тощо), що допомагає їм розвиватися.

Загалом респонденти задоволені організаціями, в яких їм довелося розвивати свої знання та навички. Ворогами розвитку старшокласників, як показало дослідження, є, перш за все, брак часу та сили волі.

Ключові слова: старшокласники, професія, професійні орієнтації, професійні навички, гнучкі навички.

Постановка проблеми. Нові вимоги сучасного ринку праці, загострення конкуренції, розширення форм зайнятості та поява нових професій, збільшення кількості пропозицій потенційної робочої сили, наявність потреби суспільства у збалансованій структурі кадрів призводять до необхідності оновити систему підготовки молоді до професійної діяльності та переглянути принципи професійної орієнтації.

За своїм призначенням профорієнтаційна система, з одного боку, повинна здійснити вплив на раціональний розподіл трудових ресурсів, а з іншого, допомогти кожній окремій людині визначитися з професією та адаптуватися до неї. Питання професійного самовизначення пов'язано, в першу чергу, з життєвим самовизначенням, вибором професії та способу життя, успішним входженням молоді людини в професійну групу за допомогою певного набору якостей.

Спеціально організована система професійної орієнтації молоді в сучасному українському суспільстві повинна відповідати запитам ринку праці та враховувати потреби роботодавців у працівниках, які володіють інформаційними технологіями, вміють знаходити вихід із складних економічних та політичних ситуацій, проявляють творчу активність, критично ставляться до інформаційних повідомлень, вміють робити самостійний вибір у непередбачуваних ситуаціях. Тому завдання профорієнтаційної системи – орієнтувати молодь у швидкозмінних запитах сучасного ринку праці, впливати на формування у неї адекватних професійних спрямувань та створювати умови для її професійного самовизначення.

Питання профорієнтації та професійного самовизначення молоді активно обговорюються науковим співтовариством протягом останнього півсторіччя. Вивченню чинників, що обумовлюють вибір професії, були присвячені роботи Є.І. Головахи, Д.Л. Константиновського, О.Б. Курлова, М.Х. Тітми, Ф.Р. Філіпова В.М. Шубкіна. Тематика престижу та вибору професії була близька Р. Вудвортсу, К. Левіну, С. Ліпсету, К. Сваластозі, Л. Тайлеру. Уявлення молоді про професію вивчалися О.В. Запорожцем, Л.М. Митіною, С.В. Зибровою. Сучасні українські вчені В.Л. Погрібна, І.В. Підкуркова звертають увагу на місце професійного самовизначення молоді в системі соціалізації. Зміст і педагогічні засоби забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього процесу теоретично обґрунтовують Л.А. Гуцан, О.Л. Морін, З.В. Охріменко, О.М. Пархоменко, Л.І. Гриценко, І.І. Ткачук.

Незважаючи на велику кількість дослідницьких робіт, присвячених професійній орієнтації та професійному самовизначенню молоді, ця проблематика залишається актуальною й досі. Зміни у сфері праці, професійній структурі, системі освіти призводять до того, що самовизначення перетворюється на безперервний процес, в якому постійно міняються цілі й умови реалізації, що зумовлює необхідність постійного вивчення цієї проблеми.

Метою статті є виявлення переваг сучасних старшокласників щодо вибору професії та з'ясування їх уявлення про свої можливості у професійно-трудовій сфері.

Виклад основного матеріалу. Професія, професійна орієнтація, професійне самовизначення – терміни, які міцно входять у життя людини ще у школі. До закінчення середнього навчального закладу у випускників формуються певні уявлення про професії, їх затребуваність, престижність, а також певні уявлення про те, в яких сферах професійної діяльності вони хотіли б самореалізуватися. У цей період йде процес інтенсивного професійного самовизначення.

Професійне самовизначення розглядається А.А. Русановою як спрямованість на певний рід і вид занять, на вибір конкретної професії, рівня освіти, потенційного місця роботи [1].

Я.В. Дідківська, описуючи професійне самовизначення молоді, підкреслює, що це «процес її інтеграції в соціально-професійну структуру суспільства, який реалізується на особистісному рівні через ціннісний вибір ... варіантів професійного розвитку» [2, с. 133].

Найбільш актуальною проблема професійного самовизначення, впевнені В.Л. Погрібна та І.В. Підкуркова, стає у юному віці, коли старшокласники – випускники школи вперше обирають професію. У цей час у молодих людей актуалізуються такі пошукові етапи, як: первинна орієнтація у професіях, формування професійної готовності до самовизначення, формування професійних намірів, розвиток інтересів та схильностей, конкретний професійний вибір.

Відповідно, чинниками успішного професійного самовизначення є: поінформованість про те, які у суспільстві існують професії та які до них висуваються вимоги; знання об'єктивних потреб у різних видах праці у суспільстві; оцінка своїх якостей та здібностей і співвідношення їх з вимогами професії тощо [2].

Професійне самовизначення знаходиться під впливом великої кількості факторів, які можна поділити на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх факторів, на думку С.І. Капіци, відноситься все, що пов'язано з побудовою структури особистості, в їх числі: ціннісні орієнтації, життєві установки, вимоги, особистісний потенціал, загальні уявлення про престиж професій, практичний досвід дій на ринку праці і застосування своїх здібностей у сфері професійного навчання і зайнятості, ставлення до цього досвіду та інше. До зовнішніх факторів впливу відносяться фактори: а) мікрорівня, тобто найближчого соціально-економічного

оточення (соціокультурне середовище спілкування, традиції, соціальний статус сім'ї, її матеріальне становище, групи однолітків, референтні групи тощо); б) мезорівня (діяльність освітніх установ, релігійних і громадських об'єднань, профспілок, бізнес-структур, органів місцевого самоврядування тощо); в) макрорівня (стан економіки, підприємництва, політична ситуація, вплив політичних партій, соціальна структура суспільства, держава, громадська думка в цілому, ЗМІ) [4].

Із метою вивчення переваг старшокласників щодо вибору професії та з'ясування їх уявлень про свої можливості у професійно-трудовій сфері в жовтні 2019 р. за участю авторів було проведено дослідження серед учнів старших класів м. Харкова. В анкетному опитуванні взяло участь 423 школяра. Серед них 34% юнаків і 66% дівчат. В 11 класі навчаються 40% опитаних, в 10 та 9 класах – по 30%. За успішністю в цьому навчальному році респонденти розподілилися таким чином: 10-12 балів мали 34%, 7-9 балів – 64%, 4-6 балів – 2%. Більше половини респондентів (58%) визначили свою школу як одну з найкращих в місті, таку, що має високий рейтинг, 36% як звичайну школу, як одну серед більшості шкіл і 6% як непопулярну школу з низьким рейтингом. На високе матеріальне становище своєї родини вказало 23% опитаних, середнє – 65%, нижче середнього – 12%.

Ключовим у професійному самовизначенні є спрямованість особистості на вибір професії. Ще на початку минулого століття М. Вебер так визначив професію: «Це така специфікація, спеціалізація і комбінація функцій індивіда, які складають основу постійної можливості забезпеченості або заробітку» [5, с. 12]. Пізніше професія стала розглядатися соціологами як рід діяльності, що вимагає спеціальних знань і підготовки в досить широкій області матеріального або духовного виробництва і накладає на представників цього роду діяльності відповідальність за ефективність виконання обов'язків в системі суспільного розподілу праці [5]. Усі професії відрізняються одна від одної предметом праці, метою праці, засобами праці та її умовами. Є.О. Клімов запропонував таку класифікацію професій виходячи з предмета праці:

1. Людина-техніка – група професій, що пов'язані з виробництвом, обслуговуванням і проектуванням будь-якої техніки. Особливість технічних об'єктів в тому, що вони можуть бути точно виміряні і прораховані, тому професія цієї групи вимагають поєднання практичного складу розуму і творчих здібностей, точності, доброго здоров'я.

2. Людина-людина – професії, які мають особливу соціальну значущість, в їх основі лежить ефективна взаємодія між людьми. Від людей цієї професії потрібно терпіння, вміння брати відповідальність на себе, контролювати емоції.

3. Людина-природа – група професій, які пов'язані з живою і неживою природою. Люди цієї професії займаються дослідженням, вивченням та використанням природних ресурсів.

4. Людина-знак – всі професії, що пов’язані з використанням усного та писемного мовлення, роботою з документами і цифрами. Для представників цієї професії важливо вміти абстрагуватися від реальних властивостей предметів і при цьому розуміти характеристики реальних явищ і об’єктів.

5. Людина-художній образ – це професії, пов’язані з образотворчою, музичною, акторсько-сценічною діяльністю. Для освоєння цієї професії необхідні творчі здібності, талант [6].

Отримані дані свідчать про те що, у своєму майбутньому професійному виборі опитані школярі орієнтуються на професії групи «людина-людина» частіше за інші (39%). Майже чверть (27%) опитаних бачить себе в майбутньому у професіях типу «людина-знакова система». Кожен п’ятий хотів би обрати професію з групи «людина-художній образ». У професії «людина-техніка» бачить себе тільки кожен 10-й респондент, а професії з групи «людина-природа» взагалі цікавить тільки 4% опитаних (рис. 1).

Респонденти-жінки більше, ніж респонденти-чоловіки, бачать себе в майбутньому у професії «людина-людина» та «людина-художній образ». Протилежна картина спостерігається у професіях «людина-техніка» та «людина-знакова система». Майже однаковий низький відсоток опитаних чоловіків та жінок бачить себе у професії «людина-природа» (3% та 5% відповідно).

Із тих респондентів, хто визначив своє матеріальне становище нижче середнього, ніхто не бачить себе в майбутньому в професії

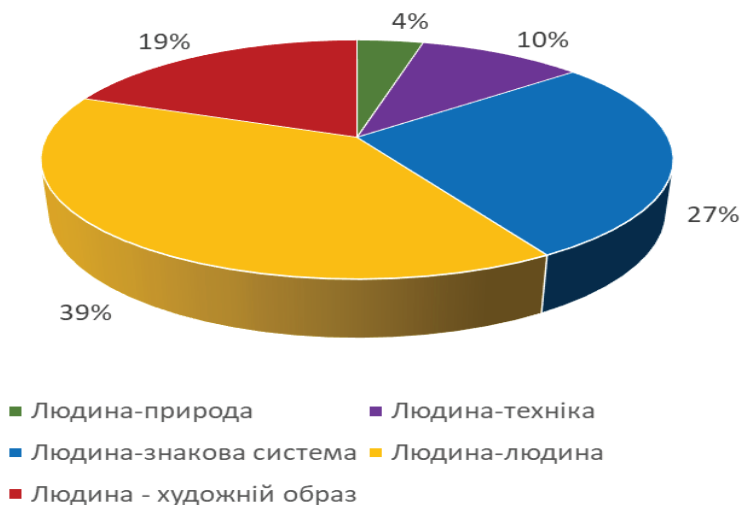

Рис. 1. Переваги респондентів щодо майбутньої професії

«людина-природа». Найбільша кількість (40%) опитаних з цієї групи хотіли б працювати за професією «людина-людина». Респондентів, які визначили матеріальне становище своєї родини вище середнього, однаково приваблює професії, що відносяться до груп «людина-людина» та «людина-знакова система» (35% та 31% відповідно). Опитані школярі, що за їх визначенням, мешкають в сім'ях з середнім статком, менш за все бачать себе в майбутньому в професіях «людина-природа» та «людина-техніка» (5% та 7% відповідно).

Треба відзначити, що всередині цієї групи доля тих, хто бачить себе в професії «людина-техніка», найнижча (7%) у порівнянні з двома іншими. В групі з матеріальним статком нижче середнього таких респондентів 20%, в групі з середнім матеріальним статком – 14%. За іншими характеристиками респондентів: успішність, рік навчання, престижність школи, в якій вони навчаються, суттєвих відмінностей виявлено не було (табл. 1).

Таблиця 1

Сфери професійної діяльності, в яких респонденти різної статі та різного матеріального статку планують працювати у майбутньому

Сфери професійної діяльності	Стать		Матеріальний статок		
	Чоловіки	Жінки	Нижче середнього	Середній	Вище середнього
Людина-природа	3%	5%	0%	5%	2%
Людина-техніка	20%	5%	20%	7%	14%
Людина-знакова система	32%	24%	20%	27%	31%
Людина-людина	32%	44%	40%	41%	35%
Людина-художній образ	14%	22%	20%	20%	18%

У ході аналізу отриманих даних була з'ясована оцінка школярами ступеня важливості низки навичок для майбутньої роботи, а також ступінь розвиненості цих навичок у самих респондентів. Ступінь важливості розвиненості в особистості навичок для майбутньої роботи оцінювалась респондентами за п'ятибальною шкалою, де 1 – не важливо, 5 – дуже важливо.

Найбільш важливими навичками для майбутньої роботи на думку опитаних є такі:

- «працездатність» (4,37 бал.);
- «особиста активність, бажання не зупинятися на досягнутому» (4,37 бал.);

- «вміння чітко висловлювати свої думки» (4,31 бал.);
- «впевненість у собі» (4,31 бал.).

Менш важливими за інші виявились навички «здатність виконувати доручення, дисциплінованість» (3,83 бал.). Слід зазначити, що різниця в оцінках значущості цих навичок дуже мала, і всі вони знаходяться в межах оцінки «4», тобто скоріше потрібні.

На рисунку 2 також можна побачити оцінку ступеня розвиненості згаданих навичок у самих респондентів. Виявилось, що за самооцінкою майже всі ці навички в опитаних школярів недостатньо розвинуті для їх майбутньої професії. Виняток складають три навички, які, на думку респондентів, у них розвинені більше, ніж потрібно для їх майбутньої роботи:

- «здатність виконувати доручення, дисциплінованість» – 3,99 бал.;
- «доброзичливість, відкритість» – 4,2 бал.;
- «здатність працювати в команді, бачити спільну мету» – 4,01 бал.

Отримані дані показали, що більшість навичок, які є у респондентів, потребують подальшого розвитку. У зв'язку із цим було важливо з'ясувати, яким чином опитані старшокласники планують розвивати навички (рис. 3). Було визначено, що вони це будуть робити, в першу

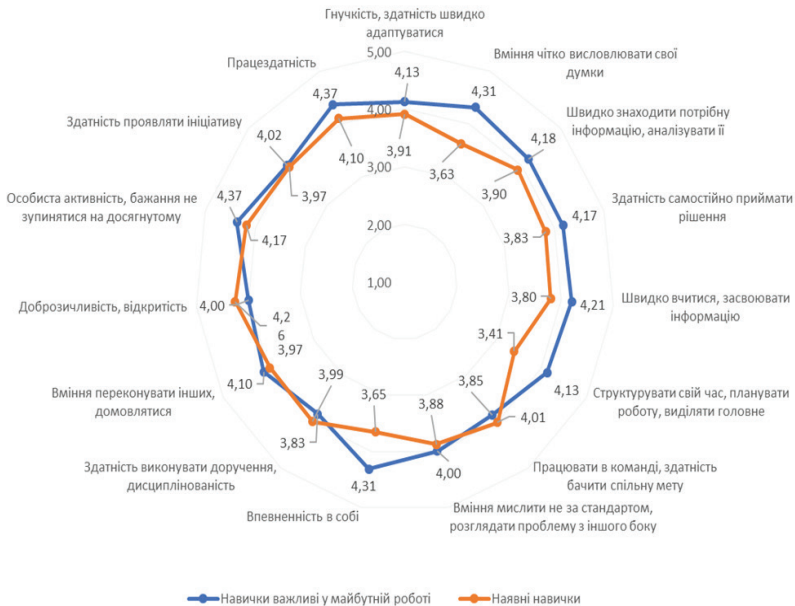

Рис. 2. Порівняння міри важливості навичок для майбутньої роботи зі ступенем їх розвиненості у респондентів (за самооцінкою)

чергу, через самоосвіту (56%), спеціальні тренінги, навчальні курси (43%), а також під час навчання у ВНЗ або у закладі середньо-професійної освіти (39%). Деякі з опитаних сподіваються, що необхідні навички зможуть розвинутися автоматично під впливом виховання в сім'ї (31%) або після працевлаштування, під час виконання професійних обов'язків (30%), через участь у громадських об'єднаннях, у шкільному самоврядуванні (29%). Від школи та гуртків з секціями очікують допомоги у розвитку навичок 26% та 20% опитаних відповідно. Мало хто сподівається, що навички можуть розвинутися самі з віком або під впливом друзів, наставника після працевлаштування (по 13%). Серед опитаних є і ті, хто вважає, що усі необхідні навички у них вже розвинуті, таких виявилось 14%.

Всі без винятку опитані школярі мають досвід відвідування різних організацій, які допомагають розвитку дитини. Це спортивні секції (71%), курси, які поглиблюють знання зі шкільних предметів (64%), творчі гуртки та театральні секції (58%). Як можна побачити, школярі на даний час удосконалюють фізичні, творчі, загальноосвітні навички.

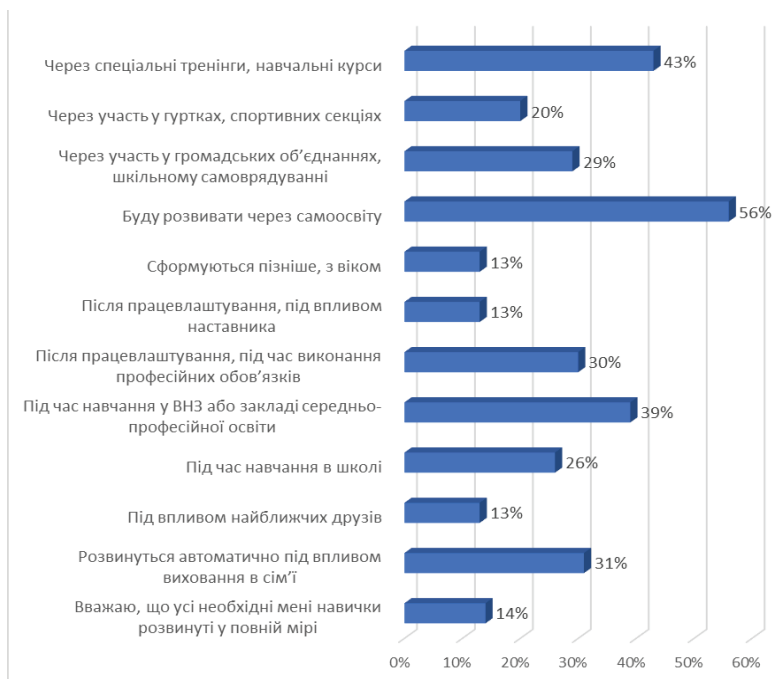

Рис. 3. Вибір респондентами шляхів для розвитку soft skills

Потреба учнів у курсах з поглибленого вивчення шкільних предметів свідчить про недостатність або обмеженість знань та навичок, які вони отримують у школі. Навчальні курси за іншими напрямками, не пов'язаними зі шкільними предметами, наприклад, фотографію, робототехніку, комп'ютерну графіку відвідують або відвідували чверть респондентів.

Аналіз відповідей юнаків та дівчат показав, що дівчата частіше за хлопців поглиблюють свої знання зі шкільних предметів на курсах, відвідують творчі гуртки, театральні та спортивні секції, беруть участь у громадських молодіжних об'єднаннях. Юнаки частіше за дівчат відвідують навчальні курси за напрямками, що не пов'язані зі шкільними предметами (рис. 4).

Загальна оцінка, яку поставили респонденти рівню своєї задоволеності від відвідування вищеперелічених організацій за 10-ти бальною шкалою, становить 8,1 бали. Дівчата задоволені більш хлопців – 8,2 та 7,9 відповідно (рис. 5).

На думку опитаних школярів, престижними та популярними професіями зараз є ті, які пов'язані з інформаційними технологіями (46%). Більшість респондентів не конкретизували свою відповідь і вказували просто «айтішник». Ті, хто дав більш детальну відповідь по цій групі професій, називали такі: програміст, розробник комп'ютер-

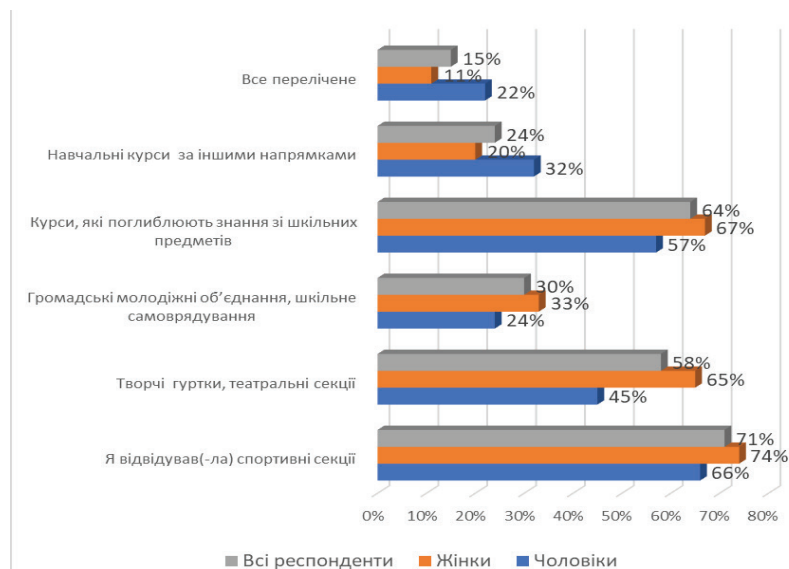

Рис. 4. Організації, які респонденти відвідують для розвитку своїх навичок

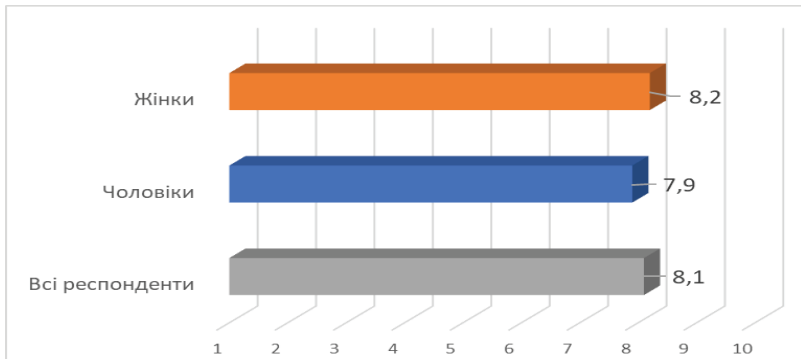

Рис. 5. Рівень задоволеності респондентів від відвідування організацій, де вони розвивають свої різні навички

них ігор, фахівець з кібербезпеки, фахівець з комп'ютерної графіки, графічний дизайнер.

Значно менш престижною та популярною за ІТ-професію серед опитаних виявилась професія лікаря (18%). Серед напрямів лікарської діяльності респонденти згадували стоматолога, логопеда, хірурга, косметолога, гінеколога, ембріолога.

На третьому місці за частотою згадування респондентами (11%) були професії, які ми об'єднали в групу «юрист». Уточнення по цій групі були або суддя, або адвокат.

Творчі професії, куди увійшли такі, як фотограф, дизайнер, зірка-музикант, актор, архітектор, займають у респондентів четверте місце (9%).

Нещодавно популярні економіст та банкір посідають п'яте місце (5%). Серед престижних професій також називались перекладач, вчитель, викладач ВНЗ, політик, маркетолог та брокер але всі разом вони набрали не більше 15% згадувань респондентів (рис. 6).

Ієрархія професій затребуваних у майбутньому, за оцінками опитаних, майже збігається з ієрархією популярності професій у респондентів на сьогодні. Старшокласники вважають, що ІТ спеціальності збережуть лідируючі позиції (51%), не зміниться і потреба у лікарях (19%), але творчі професії будуть затребувані трохи більше, ніж юридичні (6%). Інші професії серед яких: журналіст, психолог, блогер, SMMщик, економіст, маркетолог, перекладач тощо стануть менш необхідними (рис 7).

У ході дослідження було зроблено аналіз відповідей на питання: «Які вміння та знання необхідні для побудови успішної кар'єри?». Всі відповіді респондентів були згруповані на п'ять блоків: особистісні якості, професійні знання, іноземна мова, навички саморозвитку,

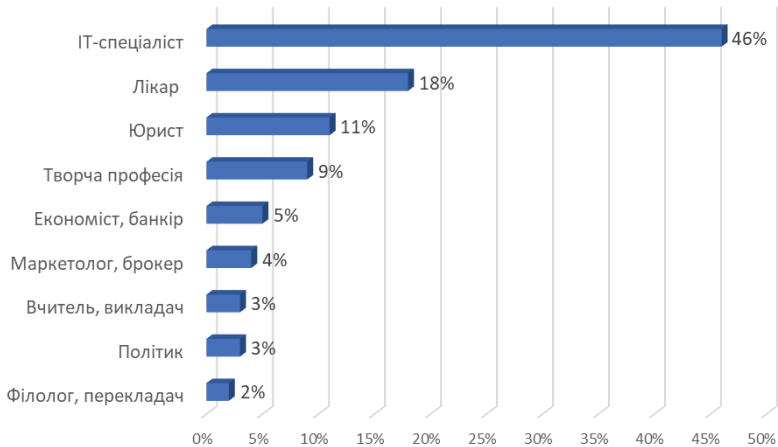

Рис. 6. Престижність професій на думку респондентів

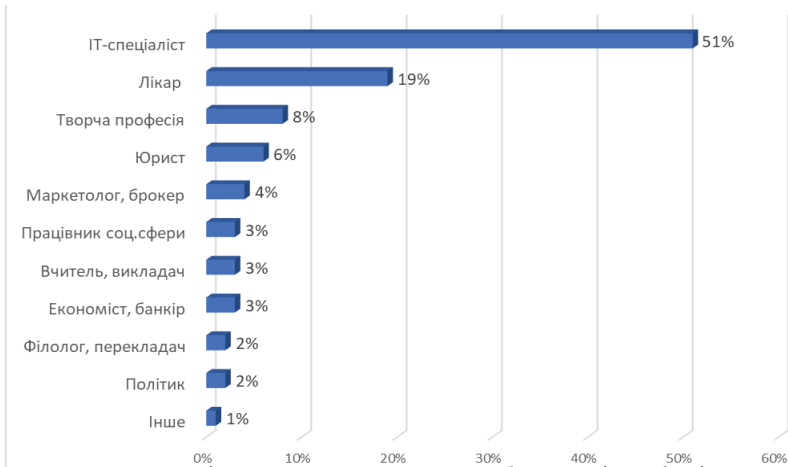

Рис. 7. Оцінка респондентами затребуваності професій у майбутньому

знання основ правознавства. Виявилось, що, на думку респондентів для успішної побудови кар'єри, в першу чергу необхідні особливі особистісні якості (69%), серед яких працьовитість, цілеспрямованість, наполегливість, вміння працювати у команді, відповідальність, гнучкість, уважність, самостійність, вміння швидко адаптуватися до

змін, комунікабельність, відкритість, терпіння, посидючість, відвертість, витривалість, вміння конкурувати, холоднокрівність, жорсткість, вміння відстоювати свою точку зору, толерантність, винахідливість, красномовство, креативність.

Професійним знанням та навичкам, як необхідним для успішної кар'єри, опитані старшокласники відвели другу сходинку (14%). Третю сходинку посіла іноземна мова (9%) (рис. 8).

Для отримання цих вмінь та знань респондентам не вистачає часу та сили волі (рис. 9). Це відмітило 27% та 25% опитаних відповідно. Приблизно однакової кількості респондентів не вистачає грошей (12%) та інформації про існування різноманітних курсів (11%).

Висновки. Таким чином, дослідження показало, що більшість старшокласників у своєму майбутньому професійному виборі орієнтується на сфери «людина-людина» або «людина-знакова система». Причому дівчата більше за хлопців орієнтовані на сферу «людина-людина», а хлопці, навпаки, – на сферу «людина-знакова система».

На думку респондентів, важливішими для майбутньої роботи є такі навички, як працездатність, особиста активність, бажання не зупинятися на досягнутому, вміння чітко висловлювати свої думки, впевненість в собі.

Усі наявні навички школярів, за їх самооцінкою, не дотягують до необхідного для майбутньої роботи рівня, тому потребують розвитку. Виключення складають здатність виконувати доручення, дисциплінованість, доброзичливість, відкритість, здатність працювати в команді – ці якості, на думку опитаних школярів, розвинуті у них достатньою мірою.

Засобами, за допомогою яких старшокласники планують отримувати або вдосконалювати свої навички, є самоосвіта, спеціальні тренінги, навчальні курси, а також навчання у ВНЗ або в закладі середньо-професійної освіти.

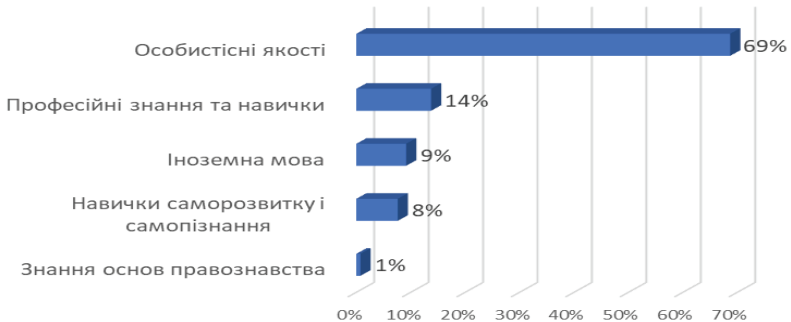

Рис. 8. Необхідні вміння та знання для побудови успішної кар'єри на думку респондентів

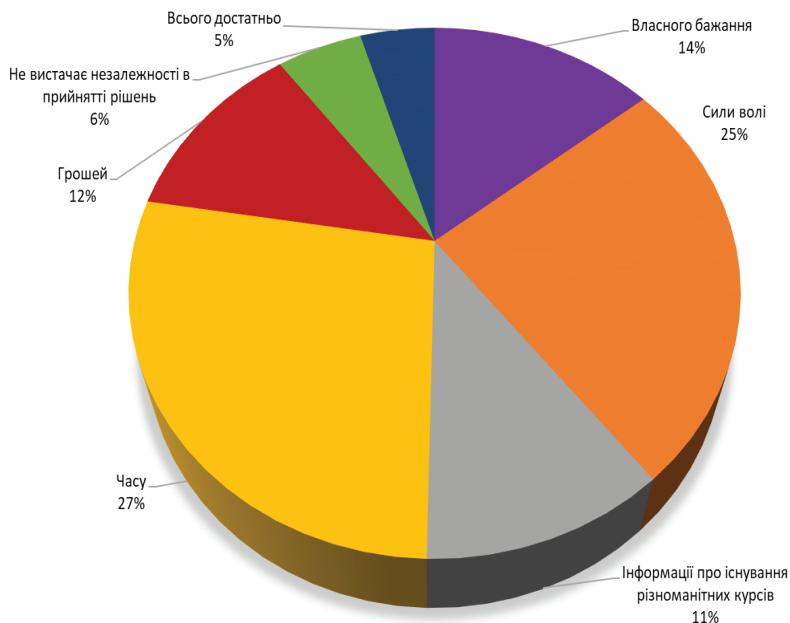

Рис. 9. Ресурси, яких не вистаєє респондентам, для отримання необхідних знань

Усі без винятку опитані школярі мають досвід відвідування різних організацій (спортивні секції, курси, які поглиблюють знання зі шкільних предметів, творчі та театральні гуртки тощо), що допомагає їм розвиватись.

У цілому респонденти задоволені організаціями, в яких їм доводилось розвивати свої знання та навички. Загальна середня оцінка рівня задоволеності ними відвідування таких організацій становить 8,1 бали.

Найпрестижнішими та найпопулярнішими професіями сьогодні, на думку респондентів, є ІТ-професії. Вони, як вважають опитані школярі, будуть затребуваними і в найближчому майбутньому.

Старшокласники вважають, що для побудови успішної кар'єри їм, у першу чергу, необхідно розвивати особистісні якості, серед яких – працьовитість, цілеспрямованість, наполегливість, вміння працювати в команді, відповідальність, гнучкість, уважність, самостійність, вміння швидко адаптуватися до змін, комунікабельність, відкритість, терпіння, відвертість, витривалість, вміння конкурувати, холоднокровність, жорсткість, вміння відстоювати свою точку зору, толерантність, винахідливість, красномовство, креативність. Ворогами, що стають на

заваді отримання необхідних для побудови успішної кар'єри знань, на думку старшокласників, є, перш за все, брак часу та сили волі.

Список використаної літератури

1. Русанова А.А. Профессиональное самоопределение в структуре социального самоопределения студенческой молодежи (социологический анализ). *Вестник АГУ. Серия 1 : Регионоведение : философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология*. 2011. № 4. С. 163–172.
2. Дидковская Я.В. Динамика профессионального самоопределения студентов. *Социологические исследования*. 2001. № 7. С. 132–135.
3. Погрібна В.Л., Підкуркова І.В. Професійне самовизначення: проблеми теорії та практики. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. № 4(35). 2017. С. 106–114.
4. Капица С.И. Механизмы профессионального самоопределения вузовской молодежи в единстве профессиональной ориентации, трудоустройства и первичной трудовой адаптации: социологическое видение проблемы. *Известия РГПУ им. А.И. Герцена*. 2009. № 110. С. 268–277.
5. Александрова Т.Л. Методологические проблемы социологии профессий. *Социологические исследования*. 2000. № 8. С. 11–17.
6. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 304 с.

Baidak T. M., Bolotova V. O. Modern schoolchildren's idea about future professional activity and career

New requirements of the modern labor market lead to the need of updating the system of training young people for professional activities and revising the principles of vocational guidance. The career guidance system should help each individual to decide on a profession and prepare for it. Changes in the field of labor, professional structure, education system lead to the fact that self-determination becomes a continuous process.

In order to study the preferences of high school students in choosing a profession and clarify their ideas about their opportunities in the professional and labor sphere in October 2019 was conducted a survey among Kharkiv high school students. 423 schoolchildren took part in the survey.

The key to professional self-determination is the orientation of the individual to choose a profession. The study showed that most high school students in their future professional choices focus on the areas of "man-man" or "man-sign system".

According to the surveyed students, the most prestigious and popular professions now are those related to information technology. The hierarchy of popular professions in the future, according to respondents, almost coincides with the hierarchy of popular professions among respondents today. High school students believe that IT specialties will retain a leading position.

Successful career demands special personal qualities. In student's opinion, the ability to work, personal activity, the desire not to stop, the ability to clearly express their thoughts, self-confidence are more important than others.

The means by which high school students plan to acquire or improve these skills are self-education, special training, training courses, study at a university or secondary vocational education institution.

All students, without exception, have experience of visiting various organizations (sports sections, courses, creative and theater groups, etc.), which helps them to develop.

In general, respondents are satisfied with the organizations in which they had to develop their knowledge and skills. The enemies of high school student's development are, above all, lack of time and willpower.

Key words: *high school students, profession, professional orientations professional skills, soft skills.*